

Владан Станковић*

Институт за политичке студије, Београд

ДРУШТВЕНА КОХЕЗИЈА И ЊЕНЕ ИНСТИТУЦИЈЕ**

Сажетак

Овај научни рад бави се *друштвеном кохезијом*. Предмет истраживања полази од појмовног оквира дефинисања, потом истражује место и улогу друштвене кохезије у великим друштвеним теоријама опште социологије, да би се онда конкретизовао кроз појавне облике који институционализују друштвену кохезију. *Проблемска ситуација* полази од ситуационог налаза који указује да су институционализоване форме међуперсоналних односа знатно умањенијег конфликтног капацитета него што је то за очекивати. Поставља се *Проблемско питање* које гласи: Зашто је то тако? Који субјекти личне, интересне и вредносне односе држе у стању центрипеталних сила? Како се постојеће конфликтне ситуације потиру? Да би се то истражило аутор полази од две важне *претпоставке*: Прва је да друштвена кохезија делује зракасто: полази од мњења о неком „актеру-у-ситуацији“, прати и оцењује његово деловање и институционализује она понашања која у стицају понављања постају случај; Друга је да иза друштвене кохезије често стоје ауторитети који дају мишљења (мњење), исказују оцене о друштвеном понашању и деловању актера и дају предлоге за институционализацију одређених понашања и деловања. Аутор ће у раду користити разноврсне *методе*. Од социолошких метода: метод посматрања, интуитиван приступ, феноменолошки захват, бихејвиорални приступ, упоредни метод, анализу садржаја... Међу правним методама, посебно: догматски метод и циљно тумачење. Од логичких метода: синтезу, индукцију и дедуктивни приступ. Међу политиколошким методама:

* Електронска адреса аутора: vladan.stankovic@ips.ac.rs

** Овај рад је настао у оквиру пројекта „Демократски и национални капацитети политичких институција Србије у процесу међународних интеграција“, бр. 179009, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

институционални приступ. *Циљ* истраживања је да открије често магловите и тешко уочљиве друштвене силе које једно друштво чине кохерентним. *Научни значај* истраживачког посла своди се на опажање друштвеног феномена кохезивног деловања у управљачким токовима. Стога је ова тема од великог научног значаја не само за социолошке и правне већ и политиколошке научне дисциплине. *Друштвена оправданост* рада огледа се у потреби уочавања кохезивних веза, њеној примени у свакодневним интересно-вредносним релацијама, и обезбеђивању стабилности у друштву (али и критичком сагледавању њених механизма).

Кључне речи: друштвена кохезија, друштвени односи, функционализам, комуникација, друштвена норма, институционализација

О друштвеној кохезији, сем у насумичним дефиницијама у социолошким лексиконима, није, до сада, било речи у нашој друштвеној свести и науци. То је јако чудно, ако имамо у виду значај који ова тема има како за социологију и право, тако још више за политичке науке. Можда одговор на питање: „Зашто је то тако?“, лежи у чињеници да друштвену кохезију најчешће обезбеђују неке скривене силе управе, и да је по овом питању још чешће обезбеђена координација по вертикали до највиших центара моћи. Стога је шкакљивост теме одвратила многе, пре свега социологе, али и политикологе и правнике, да се друштвеном кохезијом озбиљно позабаве.

У земљама са *common law* правном традицијом прецедентни приступ одаљио је разматрање једне овакве друштвене појаве у искључиво поље бављења комуниколога и социолога-функционалиста. На „континенту“ научна традиција смешта друштвену кохезију у шире истраживачко поље: теоријске социологије, социологије права, комуникологије и политичких наука. Највећи значај и примену, међутим, друштвена кохезија задобиће управо у политичким наукама, где се преко суптилних механизма из социолошких дисциплина, и често са посуђеном апаратуром из правних наука (нормирано понашање=институционализација), остварује бесконфликтно или бар умањеноконфликтно управљање друштвеним догађајима, друштвеним групама и појединцима. На овај се начин спроводи амортизација друштвених сукоба и обезбеђује стабилност друштвеног поретка.

Овде немамо места, ни времена, да побројимо све важније светске ауторитете који су се на научној основи бавили друштвеном кохезијом.¹

1) У овом истраживању строго ће се правити разлика између друштвеног и социјалног, што у

Набројаћемо тек неколицину, и поређати их на основу слободне процене релевантности грађе којом су се бавили или се баве: Џозеф Кан, Хо-Понг То, Елена Кан, „Разматрање друштвене кохезије – развијање дефиниције и аналитичког оквира за емпиријска истраживања“;² Фред Марковић, Паул Белер, Аллен Лиска, Јианхонг Лиу, „Ширење теорије друштвене дезорганизације – моделовање међуодноса“;³ Михаел Ман, „Друштвена кохезија либералне демократије“;⁴ Франсоа Лепину, „Теорија заинтересованих страна, друштво и социјална кохезија“;⁵ Џејмс Муди, Даглас Вајт, „Структурна кохезија и уграђеност – хијерархијски концепт друштвених група“;⁶ Џонатан Џозеф, „Друштвена теорија – конфликт, кохезија и сагласност“;⁷ Леон Шасколски Шелеф, „Друштвена кохезија и правна принуда – критика Вебера, Диркема и Маркса“;⁸ Мери Хели, „Филозофске перспективе о друштвеној кохезији – нове смернице за образовну политику“;⁹ Луис Косер, „Функције друштвених сукоба“;¹⁰ Марија Михајловна Охотникова, „Социологија пристанка“;¹¹ Марина Владимировна Алесхина, „Друштвена кохезија – концептуализација појма“;¹² Рајнер Зол, „Изазов орган-

---

бројним страним језицима представља синониме. Овде, дакле, неће бити речи о социјалној кохезији, као ужем друштвеном феномену од друштвене кохезије, и снажном инструменту социјалне политике (који подразумева и тзв. социјалну инклузију или укључење угрожених друштвених група и социјалних слојева у интересне токове једне заједнице). Друштвена кохезија, напротив, има знатно шире значење и односи се на инструменте бесконфликтног решавања институционализованих односа у друштвеном саобраћају. Стога су предмети њихових истраживања иако донекле подударни, ипак, различити.

- 2) Joseph Chan, Ho-Pong To, Elaine Chan, “Reconsidering Social Cohesion – Developing a Definition and Analytical Framework for Empirical Research”, *Social Indicators Research*, Volume 75, Issue 2, Springer, 2006, стр. 273–302.
- 3) Fred Markowitz, Paul Bellair, Allen Liska, Jianhong Liu, “Extending social disorganization theory – Modeling the relationships between”, *Criminology*, Vol. 39, N°2/2001, Criminal Justice Periodicals, SAGE Publications, 2001, стр. 293–320.
- 4) Michael Mann, “The Social Cohesion of Liberal Democracy”, *American Sociological Review*, Vol. 35, No. 3/1970, American Sociological Association, Washington D.C., 1970, стр. 423–439.
- 5) François Lépineux, “Stakeholder theory, society and social cohesion”, *Corporate Governance – The international journal of business in society*, Vol. 5 Issue 2, Emerald Group Publishing Limited, 2005, стр. 99–110.
- 6) James Moody, Douglas White, “Structural Cohesion and Embeddedness – A Hierarchical Concept of Social Groups”, *American Sociological Review*, Vol. 68, No. 1/2003, American Sociological Association, Washington D.C., 2003, стр. 103–127.
- 7) Jonathan Joseph, *Social theory – conflict, cohesion and consent*, Edinburgh University Press, 2003.
- 8) Leon Shaskolsky Sheleff, *Social Cohesion and Legal Coercion – A Critique of Weber, Durkheim, and Marx*, Rodopi, 1997.
- 9) Mary Healy, *Philosophical Perspectives on Social Cohesion – New Directions for Educational Policy*, A&C Black, 2013.
- 10) Lewis Coser, *The Functions of Social Conflict*, Routledge, 1956.
- 11) Мария Михайловна Охотникова, *Социология согласия*, Изд-во Тюменского государственного университета, Тюмень, 2000.
- 12) Марина Владимировна Алешина, „Социальная сплоченность – концептуализация

ске солидарности – да ли нам требају нове институције за очување друштвене кохезије?¹³ Мора Салас Јуниор, „Друштвена кохезија – концептуална равнотежа и теоријско-методолошки предлог“.¹⁴

1. ПОЈМОВНИ ОКВИР

Појам кохезија долази из *физике*. Основно значење полази од француског *cohésion*, сходно *lat. cohaerere*: пријањати, бити повезан. У физици је то: „привлачна међуатомска или међумолекуларна сила која дјелује између сусједних честица твари. Најјача је у тварима које су у чврстом стању, слабија у текућинама (једно је од очитовања дјеловања кохезије површинска напетост), а најслабија у реалним плинovima (у идеалним је плинovima једнака нули).“¹⁵ У физици је дакле то: „сила привлачења која држи заједно неку количину јединица“.¹⁶ За Данијела Морвана реч је о сили „која држи молекуле окупљене у целини“.¹⁷ Ради се о енергији која окупља у тело.¹⁸ У физичком смислу: „Кохезија је привлачна сила по којој блиске честице, молекуле неког тела, масе и слично пријањају једне уз друге, међусобно се привлаче, држе на окупу“.¹⁹

У *логичком* смислу кохезиван је онај који се користи за покретача који привлачи и повезује, односно држи заједно.²⁰ Зnamenити француски филозоф Анри Бергсон о кохезији пише из филозофског, политиколошког, психолошког и социолошког угла као о сталној управљачкој сили која привољава душу, која гравитира у телу, да нагињањем покурава индивидуалну жељу колективним захтевима.²¹ Стога је кохезијски – покретачка снага сједињавања, а кохерентан: природан, логички склад; целовитост.²²

понятия“, *Вестник*, СГТУ, Vol.68, №4/2012, Саратов, 2012, стр. 216-221.

13) Rainer Zoll, “Le défi de la solidarité organique – Avons-nous besoin de nouvelles institutions pour préserver la cohésion sociale?”, *Sociologie et sociétés*, Volume 30, Issue 2, automne, Les Presses de l’Université de Montréal, 1998, стр. 1–10.

14) Minor Mora Salas, *Cohesión social – balance conceptual y propuesta teórico metodológica*, Consejo Nacional de Evaluación de la Política de Desarrollo Social, Ciudad de México, 2015.

15) Grupa autora, *Hrvatska enciklopedija*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 2015.

16) Milan Bosanac, Oleg Mandić, Stanko Petković: *Rječnik sociologije i socijalne psihologije*, Informator, Zagreb, 1977, стр. 286.

17) Danièle Morvan: *Dictionnaire culturel en langue française*, Sejer, Paris, 2005, стр. 1642.

18) Истро, “(...) energie de formation d’un corps”.

19) САНУ, *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, књига 10, Институт за српскохрватски језик, Београд, 1978, стр. 343.

20) *Велики речник*, Internet, <https://velikirecnik.com/2016/08/23/kohezivan/>.

21) Henry Bergson, *Les Deux Sources de la morale et de la religion*, IV, Félix Alcan, Paris, 1932, стр. 283: “Un force de direction constante, qui est à l’âme se que la pesanteur est au corps, assure la cohésion du groupe en inclinant dans un même temps les volontés individuelles.”

22) САНУ, *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, књига 10, нав. дело, стр. 344.

Остаје сада још само да направимо осврт на значење *друштвене кохезије*. Она у свом предмету има *социолошко* обележје и тиче се друштвених односа, појединаца и друштвених група.

Најсликовитију дефиницију друштвене кохезије налазимо код Шестера. По њему је друштвена кохезија: „нека врста друштвеног цемента која повезује чланове групе“.²³ Суштину друштвене кохезије део социолога своди на значење сила које држе чланове групе на окупу услед: узајамног афективног привлачења, заједничких интереса, норми и привржености заједници чланова групе.²⁴ Има социолога (и политиколога) који друштвену кохезију изједначавају са друштвеном солидарношћу.²⁵ Према неким ових: Групна кохезија се манифестује у чврстости и стабилности групе, осећању заједништва и узајамне солидарности чланова, као и у отпорности групе на силе дезорганизације и спољне притиске.²⁶ Тако нпр. Милан Ранковић, инверзивно, солидарност поистовећује са кохезијом, сматрајући да је друштвена кохезија услов друштвене солидарности, и наставља: „То је синоним за унутрашњу повезаност, за стабилност скупине и њене организације“.²⁷ Стога се често друштвена кохезија назива и друштвено сабијање или друштвена компресија.²⁸ При томе стално се мора имати на уму разлика између солидарности и кохезије. *Солидарност* садржи унутрашњи осећај припадности колективном или бар каквој идеји или циљу; *сагласност* подразумева присутне и манифестне исказе о истом; док *кохезивно* садржи инструменте који делове држе на окупу у јединствену целину.²⁹ Интензитет кохезивног фактора, који утиче на актера-у-ситуацији, овде варира на скали Осећај→Понашање: од nelaгоде, преко адаптације и акомодације до осећаја комоције.³⁰

23) Stanley Schachter, “Cohesion, social”, in: *International Encyclopedia of the Social Sciences* (ed. David Sills), Vol. 1–2, The Macmillan Company & The Free Press, New York/London, 1972, стр. 542. Шестер се позива на америчког социјалног психолога Леона Фестингера (*Leon Festinger*, 1919–1989) када друштвену кохезију објашњава из угла социјалне психологије, као: “the resultant of all the forces acting, on the members to remain in the group” (Исто).

24) *Групна кохезија*, Internet, https://sr.wikipedia.org/sr/Групна_кохезија.

25) Тако нпр. у: *Sociološki leksikon*, Savremena administracija, Beograd, 1982, стр. 281.

26) О овоме у: Ivan Vidanović, *Rečnik socijalnog rada*, Beograd, 2006.

27) Milan Ranković, „Solidarnost“, *Sociološki leksikon*, Savremena administracija, Beograd, 1982, стр. 658.

28) Stanley Schachter, “Cohesion, social”, нав. дело, стр. 543.

29) О геометријском дефинисању кохезије пише Морван: “Qui se compose de parties liées harmonisées entre elles. (...) Formé d’éléments qui adhèrent ensemble.” (Danièle Morvan: *Dictionnaire culturel en langue française*, Sejer, Paris, 2005, стр. 1642.)

30) Maurice Duverger, “Cohésion:”, *La sociologie*, Centre d’Etude et de Promotion de la Lecture, Paris, 1970, стр. 56: “On a trouvé également que les membres déviants d’un groupe à haute cohésion changent plus souvent leurs opinions que ceux qui appartiennent à un groupe de basse cohésion. De même les membres d’un groupe très cohérent ont plus souvent un sentiment de

Из горе наведеног мноштва дефиниција могло би се извести оно одређење које садржи *genus proximum* истраживаног предметног феномена. Неспорно је, дакле, да је друштвена кохезија начин каналисања понашања појединаца и мањих друштвених група у мањим и већим друштвеним системима.³¹ Стога би се друштвена кохезија могла дефинисати као: суптилни облик друштвене контроле, која се спроводи преко мњења, понашања, деловања и правно-процедуралних установа, чиме се усмеравају појединци и друштвени деривати и тако одржавају у интересну и/или органску целину. За разлику од друштвене солидарности, која органским средствима (подстицај, елан, заједничка стремљења) гради друштвену стабилност, друштвена кохезија то чини механичким алатима суптилне друштвене регулације (усмеравањем путем: мњења, деловања, процедурално-процесним „решеткама“ обавезујућег понашања).

2. СОЦИОЛОШКЕ ТЕОРИЈЕ О ДРУШТВЕНОЈ КОХЕЗИЈИ

Потреба за друштвеном компресијом јавља се из нагона за самоодржањем друштва. Стога је од великог значаја овде укратко приказати историју идеја, место и улогу феномена друштвене кохезије у склопу великих и целовитих социолошких теорија.

Још на самом почетку модерног доба постављало се питање самодрживости поретка, који (будући да је надишао заједнице и личности у њима) тежи улогама и функцијама. Хобс у „Левијатану“ формира проблемско питање, које гласи: „Како обезбедити очување поретка?“³² Тако се врло рано проблематизовало питање отклањања друштвених сукоба, у почетку између друштвених деривата (најпре класа, потом слојева, касније и друштвених група), да би се са слабљењем великих друштвених конфликта у заједницама са друштвеном поделом рада и улога проблемско решење тражило у сфери међуперсоналних односа. Хобс решење види у државној принуди, праву и нарочито у оним често невидљивим силама политичке моћи, које се као стална и незаменљива бирократска власт брину о државном разлогу.³³

---

securite et manifestent plus d'activite.”

31) „Komunikacijski procesi u prednjem su planu ne samo suvremene politologije, sociologije, psihologije i socijalne psihologije, nego su *centralna istraživačka točka teorije sistema*...“ (France Vreg, *Društveno komuniciranje*, Centar za informacije i publicitet, Zagreb, 1975, стр. 9)

32) О овоме у: Ines Newman, Peter Ratcliffe, *Promoting social cohesion – Implications for policy and evaluation*, Policy Press, 2011.

33) Philip Kain, *Marx and Modern Political Theory – From Hobbes to Contemporary Feminism*, Rowman & Littlefield, 1993, стр. 39: “Governmental power was the only force holding together what might otherwise be described as a bag of marbles.”

Огист Конт, родоначелник социологије као науке о друштву сагледава социологију као науку која треба да истражује опасности од конфликта. Друштвени сукоби указују на оболелост једне заједнице људи, па би друштвена кохезија била нека врста лека који умањује конфликте који раздиру друштво.³⁴ Његов *позитивистички* приступ настоји да таксативно опише, евидентира, истражи и предложи решења и мере за отклањање друштвених конфликта. Конт први у социологији указује како је неопходна сагласност мноштва како би се умањили сукоби, остварила друштвена кохезија и друштво учинило стабилним.³⁵

Марксизам настаје на критичкој теорији преиспитивања постојећег поретка. Маркс, насупрот Конту, друштвене сукобе сагледава афирмативно, па је стога марксизам истовремено и практична и радикална друштвена теорија.³⁶ Карл Маркс ће у друштвеним сукобима опазити неумољивост прогреса људске врсте. По марксистима друштвена кохезија се испољава двојачко: или као гола репресија буржоаског поретка, или као класна солидарност која ствара и одржава сукобе, а тиме и револуционарни набој и прогрес.³⁷ Класна свест и класна солидарност стога имају револуционарну мисију док је друштвена контрола ретроградан процес очувања поретка. Она се одупире и пркоси неумољивој историји дијалектичког материјализма која друштво вуче напред у непрестани развој.³⁸

Функционализам настојећи да истражи нерепресивне инструменте друштвене контроле и очувања поретка, те са много више такта разматра почетне претпоставке Огиста Конта и првих позитивиста. Функције саме по себи упућују на кохезивну снагу друштвених веза.³⁹ Емил Диркем прави разлику између механич-

34) Lucien Levy-Bruhl, *The Philosophy of Auguste Comte*, Swan-Sonnenschein, London, 1903, стр. 320.

35) Светлана Алесеевна Бутуренко, „Солидаристская традиция в истории социологической теории – О. Конт, Э. Дюркгейм“, *Вестник Московского университета*, серия 18, №4/2012, Социология и политология, Москва, 2012, стр. 87–88.

36) Виктор Александрович Светлов, „Философское развитие Маркса и Фейербах“, *Под знаменем марксизма*, № 1198, ЦК ВКП(б) Правда, Москва, 1935, стр. 53, „Маркс видит примат практики перед теорией. (...) Теория способна захватить массы... когда становится радикальной.“

37) Валентина Николаевна Ярская-Смирнова, „Социальная сплоченность – направления теоретической дискуссии и перспективы социальной политики“, *Журнал социологии и социальной антропологии*, том 17, № 4/2014, Санкт-Петербург, 2014, стр. 45: „В марксистских объяснениях конфликт является центральным звеном в процессе формирования солидарности.“

38) Виктор Александрович Светлов, „Философское развитие Маркса и Фейербах“, нав. дело, стр. 60: „Основоположники марксизма впрогивовес этому считают, что подлинной наукой является история, рассматривающая и природу и общество не метафизически, а в развитии, в изменении.“

39) Robert Merton, *O teorijskoj sociologiji*, Plato, Beograd, 1998, стр. 112: „(...) pojedinačna ljudska bića ili osnovne jedinice, povezani su spletom društvenih odnosa u jednu integrisanu celinu.“

ке и органске солидарности. Припаднике друштава које карактерише механичка солидарност повезује чињеница да сви обављају исте послове (сакупљачка привреда, лов).⁴⁰ Ту заправо не постоји друштвена подела рада. На одређеном степену демографског раста долази до сукоба око ресурса, јер сви раде све, па су, према Диркему, друштвени сукоби неизбежни. Насупрот томе, код органске солидарности свако обавља специфичну врсту специјализованог посла па се тако граде друштвене везе састављене од интересног повезивања, али и осећаја заједништва да се припада друштву као органској целини. Код органске солидарности појављује се одговорност за управљање ресурсом (који је поверен друштвеној групи или појединцу), већа је ефикасност и продуктивност... Сви ти појавни облици умањују друштвене сукобе и сами су по себи гарант друштвене кохезије. Ипак, за разлику од механичких друштава где се колективна свест лако утискује у готово сваког појединца, код органске солидарности издиференцираних друштава потребно је много више напора да би се задобио индивидуалистички наклон.⁴¹ Појединци и њихове сујете сами по себи су склони конфликтним ситуацијама. Неопходни су танани механизми друштвене контроле који омогућавају кохезију у друштву и амортизацију сукоба.⁴²

Структуралистичка социологија продубила је значај друштвене контроле као истраживачког поља, и дотакла се механизма друштвене кохезије, као важног чиниоца стабилности поретка. Структуралисти су волунтаристи, нормативисти и, ситуационисти.⁴³ Талкот Парсонс се поводи за четири угаона елемента „друштвености“: 1) културални модел (значења, вредновања и понашања), 2) друштвени поредак (норми), 3) интересно-циљно повођење и, 4) адаптивно-ситуациона рефлексција прилагођавања природи и друштву. Из ове поделе рађају се четири подсистема:

40) Светлана Алесеевна Бутуренко, „Солидаристская традиция в истории социологической теории – О. Конт, Э. Дюркгейм“, нав. дело, стр. 89: „Так, механическая солидарность характерна для традиционалистских обществ, где основой взаимосвязи и взаимодействия является наличие коллективных целей и коллективного сознания.“

41) Jean-Claude Filloux, „Durkheim i sociologija prava čovjeka“, u zborniku: *Émile Durkheim i savremena sociologija*, Sociološko društvo Hrvatske, Zagreb, 1987, стр. 44: „Kohезija se temelji na činjenici da svaki pojedinac razvija svoje specifične sposobnosti te kroz funkcioniranje društva, razmjerno tom razvoju, raste uvažavanje pojedinaca.“

42) Словеначки социолог Сергеј Флере смешта друштвену контролу управо у подручје културе, дозивајући тако друштвену кохезију. (Видети у: Sergej Flere, „Društvena kontrola“, *Sociološki leksikon*, Savremena administracija, Beograd, 1982, стр. 95: „(...) човек је саможиво биће, и потребне су установе и културалне творевине да га кроте, ограничавaju, спутавaju те да каналишу njegovу енергију у друштвено корисном смеру.“)

43) André Akoun, Michel Cornic etc, *La Sociologie*, Centre d' Étude et de Promotion de la Lecture, Paris, 1970, стр. 332: “La système social consiste en pluralité d'acteurs individuels inclus dans un processus d'interaction qui se déroule dans une situation affectée de propriétés physiques.”

1) културални систем; 2) правни систем; 3) политички систем; 4) економски (привредни) систем.⁴⁴ У систему културе преовладавају следећи кохезивни елементи: идеје, вредности, вредновања, значења и усклађена понашања. Сви они представљају колективну свест или колективну представу, које једну заједницу држе на окупу. Правни систем је нормирани друштвени поредак који се састоји од надљудских творевина: установа или институција. Друштвена кохезија се овде спроводи институционализацијом вредности и понашања појединаца и друштвених група. Свака норма има услов требања – упућујући захтев према ситуационом актеру.⁴⁵ Његова воља се своди на слободу избора између више детерминисаних могућности. Усклађивање воље, личних интереса са циљевима заједнице гради политички систем. Са политичким системом се већ залази у мотивациони простор интереса који се потпуно огољује у „простору присвојених вредности“. Овај се простор назива привредни систем, и у њему се друштвена кохезија учвршћује интензивираним облицима размене добара и роба и материјализацијом вредности какве су: богатство, моћ, слава...

3. ИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИЈА ДРУШТВЕНЕ КОХЕЗИЈЕ

У практичном погледу друштвена кохезија се остварује на микросоциолошком нивоу у области комуникологије и науке о понашањима (етологија и бихејвиоризам). Комуникологија је релативно млада научна дисциплина која покушава да проникне у законитости међуљудских односа. Она је, у најбаналнијем смислу, поддисциплина социологије као науке о друштву и друштвеним односима. Комуникологија полази од тога да: „Сви здрави људи имају потребу и жељу за постојањем, чврстом и високом оценом себе самих, за самопоштовањем, као и за поштовањем и уважавањем које им указују други људи. Задовољење потреба за самопоштовањем доводи до осећаја самопоуздања, вредности, снаге, способности, довољности, осећања корисности. (...) потреба за цењењем јавља се као жеља за добрим гласом, односно, престижом, статусом, славом и сјајем, влашћу, признањем, достојанством и уважавањем.“⁴⁶

Нас интересује: Како се друштвена кохезија остварује као управљачка политика у комуникацији између људи? Она у свакоднев-

44) Talcott Parsons, *Talcott Parsons on Institutions and Social Evolution – Selected Writings*, University of Chicago Press, Chicago, 1985, стр. 162.

45) Jirgen Habermas, *Teorija komunikativnog delovanja*, Akademaska knjiga, Novi Sad, 2017, стр. 172: „(...) institucionalni poreci... mogu da ogranicavaju inicijativni prostor aktera...“

46) Zorica Tomić, *Komunikacija i javnost*, Čigoja štampa, Beograd, 2007, стр. 37.

ном смислу осигурава напоре да се уклоне конфликти у комуникацији: 1) између појединаца међусобно; 2) појединаца и друштвених група; 3) и између самих друштвених група, како би се обезбедило конструктивно деловање и остварила максимализација резултата.⁴⁷ За разлику од друштвене контроле, која је самовласни поступак различитих форми репресивног деловања према појединцу и/или друштвеној групи, друштвена кохезија је вештина навођења појединаца и/или друштвених група кроз управљачке механизме комуникације.⁴⁸ У ове механизме спадају: процене, вредносни искази, оцене, награде, понашања, деловања, нормирање.

Први облик остваривања кохезивног деловања према појединцу у каквој управи или предузећу остварује се путем *мњења*⁴⁹ о: радном учинку, понашању у колективу и свеопштем утиску о карактеру посматране личности. Реч је о гледишту: ставу, суду, мишљењу „које о појавама и питањима, од ужег или општег интереса, имају чланови појединих друштвених група или друштвене заједнице у целини – јавно мишљење,..“⁵⁰ Мњење може имати двоструку санкцију: препоручујућу и деградирајућу. *Препоручујућа* санкција мњења доприноси јавној промоцији и ауторитету појединца и/или друштвене групе. Она подиже утицај и доприноси уважавању појединца и/или друштвене групе, а тиме и оснажује позицију третиране појаве. Са друге стране, *деградирајућа* санкција институционално урушава појединца, и смањује рејтинг друштвеној групи или каквој организацији. Често се то постиже „проношењем лошег гласа“ о третираној појави. Кад-када у проношењу лошег гласа велику улогу игра и „ширење лажних вести“ објекта третирања. „Лажне вести“ садрже неистините или полуистините тврдње, гласине и оцене у сврху дезавуисања појединаца или друштвених група кроз конфликтна укрштања и не доприносе друштвеној

47) John Delamater, Daniel Myers, *Social psychology*, edition seventh, Wadsworth, 2011, стр. 280: “Task cohesion (that is, members’ commitment to the group’s task) has a significant effect on group productivity, but other forms of cohesion (such as social cohesion and group pride) have little or no effect on productivity.”

48) Владан Станковић „социјалну контролу смешта у подручје наметања формализованих механизма ограничавања слободе појединаца кроз одредбе о правилима понашања.“ (Владан Станковић, „Институционализација социјалне контроле и њене злоупотребе“, *Српска политичка мисао*, Vol. 51, № 1/2016, Институт за политичке студије, Београд, 2016, стр. 116)

49) „Мнjenje је мишljenje о нечему. Неки социјални психолози користе термин мнjenje чак и као синоним за став. (...) појам мнjenje означава несигурно и недовољно образложено, односно некритички прихваћено мишljenje, па се као такво супроставља знанју или уверењу.“ (Milan Bosanac, Oleg Mandić, Stanko Petković: *Rječnik sociologije i socijalne psihologije*, Informator, Zagreb, 1977, стр. 364.)

50) САНУ, *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, књига 12, Институт за српскохрватски језик, Београд, 1984, стр. 764. „Мњење – од мнити. Мишљење, схватање, гледиште.“ (Исто, стр. 763–764)

кохезији.⁵¹ *Процена* је институционализована форма кохезивног деловања, која има необавезујући карактер. То је један шири поглед на појединца и одређена збивања у каквој сложенијој форми друштвеног организовања. Процена се стиче најчешће на основу мишљења другог, мада ни субјективна процена није неуобичајена. У свакодневној комуникацији људи једне друге процењују на основу властитог система вредности. Нарочито у православном свету комуникације постоји наслеђе, тенденција и настојање да се „човек сагледа холистички“⁵² из угла „целине властитог бића“⁵³. Истовремено, у православном систему вредности не постоји јасна структурација вредности па долази до произвољног тумачења и примене судова и мишљења, те њених злоупотреба. Нешто уоквиренија форма је *вредносни исказ* или вредносни суд о каквом појединцу или групи. Ту већ постоји латентна тежња ка спровођењу објективизације вредносног суда, подвођењем третираног објекта под какву класификацију, тип или стереотип. Појединац или група смештају се у одређени типолошки контекст како би се лакше спровела процена. Сасвим другу конотацију има *оцена* о третираном објекту друштвене кохезије. Оценом се спроводи квантификација учинака појединца или групе. Оцена има обазривију одлику, јер се тек на основу процена и вредносног контекстуализирања изводе закључци и даје коначан суд. Посебно значајно средство кохезивне комуникације су: препоруке, похвале/покуде и награде. Оне имају за циљ да јавно обзване квалитете и вредности појединца и/или групе. *Препоруке* су искази о квалитету третираног објекта: о његовој умешности, знању, способностима. Оне се најчешће исказују неформално, мада се понекад и формализују у писаном облику. Са друге стране, похвале су врста обзнана, оне се обзнањују јавно: или пред ужим кругом људи или у јавности. *Похвале* су виши степен уздицања-ауторитета-у-појединца или друштвену групу. Посебан значај играју похвале уважених ауторитета који проговарају са катедралних места („снагом духа и функције“). И *покуде* имају своје место и улогу у кохезивном деловању. Често се води рачуна да се покуда изјави лично, „у четири ока“. Тада она задобија облик

51) Ивана Бодрожич, Александар Бодрожич, „Политичко-правни аспекти ширења лажних вести“, *Српска политичка мисао*, Vol. 61, № 3/2018, Институт за политичке студије, Београд, 2018, стр. 248: „Лажне вести подразумевају нетачне, неретко сензационалистичке извештаје, створене како би се привукла пажња, одређена лица довела у заблуду или преварила, или да би се наштетило нечијем угледу.“

52) Владан Станковић, *Православно друштво*, Институт за политичке студије, Београд, 2014, стр. 322.

53) Владан Станковић, „Српски идентитет, политичка култура и однос према институцијама“, у зборнику: *Идентитет, политичка култура, институције* (приредио: Владан Станковић), Институт за политичке студије, Београд, 2018, стр. 126.

„скретања пажње“ (на понашање, деловање, ангажман или нерад). Сврха скретања пажње је „уколосечење понашања појединца“, његова оријентација у радном, временско-просторном оквиру. Коначно, *награде* су највиши формализовани акти промоције појединца или друштвене групе. Награде представљају својеврсну захвалност за радна прегнућа и напоре, за остварене резултате у раду. Оне су сумарни исказ о вредности кандидата, о његовом квалитету, који тако бива заоденут институционалним рухом. Препоруке, похвале/покуде и награде тако представљају снажан механизам друштвене интеграције, али су и снажан кохезивни фактор једног друштва, који стабилизује поредак.⁵⁴

Поред институционализованих механизма кохезивне апаратуре, постоје и мање формализоване технике друштвеног понашања и деловања које су снажна управљачка полука стварања кохезивног супстрата у системској комуникацији.⁵⁵ За разлику од понашања, које подразумева облик испољавања или реаговања појединца које произилази из нагонских или чулних подражаја, мотива, разумских или вредносних назора, деловање представља облик друштвене акције – осмишљени активизам.⁵⁶ Друштвеним делањем актер-у-ситуацији свом понашању придаје: циљ, смисао и значење.⁵⁷ Из делања произилази деловање као осмишљена друштвена акција.⁵⁸ Циљ деловања је умањење конфликтности у комуникацији, те њена институционализација у области друштвеног понашања, и комуницирања.⁵⁹ Понекад је оно толико сугестивно-јако, да снагом неумољивости у најизраженијој форми прово-

54) Филип Зимбардо, Майкл Ляйппе, *Социално влијание*, „Питер“, Санкт-Петербург, 1999, стр. 212.

55) О овоме у: Ines Newman, Peter Ratcliffe, *Promoting social cohesion – Implications for policy and evaluation*, нав. дело.

56) САНУ, *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, књига 4, Институт за српскохрватски језик, Београд, 1966, стр. 184: „Деловати – остављати утисак, дојимати се.“

57) Slobodanka Nedović, „Delanje društveno“, *Sociološki leksikon*, (priredili: Aljoša Mimica, Marija Bogdanović), Zavod za udžbenike, Beograd, 2007, стр. 69: „U sociološkoj teoriji pravi se značajna razlika između društvenog delovanja i socijalne akcije ili društvenog ponašanja. (...) samo je čovek u stanju da svom ponašanju pridaje smisao, cilj i značenje. (...) to više, svesno, motivisano, smislono ponašanje čoveka sociolozi nazivaju društveno delovanje, tj. socijalnom akcijom.“

58) На то указује и семантика: „Деловодац – управљач, старешина“ (САНУ, *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, књига 4, Институт за српскохрватски језик, Београд, 1966, стр. 185)

59) „Потребно је истаћи да су цивилизовање, институционализација и разрешавање конфликта феномени модерних друштава и методи којима се ограничава оштрина и интензитет унутаргрупних и међугрупних борби и обезбеђује елиминасије насиља између субјеката у конфликту. Потискивање и уклањање насиља из процеса превладавања и разрешавања сукоба означава се као цивилизовање конфликта.“ (Срђан Милашиновић, Зоран Кековић, „Превенција и разрешавање друштвених конфликта“, *Војно дело*, № 2/2008, Министарство одбране Републике Србије, 2008, стр. 12)

цира репресивно дејство. У првом реду ради се о понашањима у односу: претпостављени-потчињени. Реч је о комуниколошким и друштвеним формама са снажним психолошким дејством, попут: *враћања самопоуздања, бодрења или ширења подстицајног елана* у групи. На овај се начин осигуравају већа радна прегнућа и побољшава учинак у колективу.⁶⁰ Посебан облик неформалног кохезивног испољавања, који умањује потенцијал конфликта између појединаца, је *слање порука преко посредника*. Овом техником се онемогућава непосредни контакт између две особе у латентном конфликту и превентивно отклања могућност од сукоба до нивоа насиља. Особа-посредник је најчешће блиска пријемнику поруке, па је за очекивати и да непријатна реакција пријемника на лошу вест, поруку или процену буде амортизована. Велико дејство на умањење конфликтних комуникација има и пружање/примање *добронамерних савета и подука*. Посебни начини невербалне комуникације, којима се избегава или бар умањује конфликтна ситуација, јесу: *мере подстицања дружења* између сродних (тзв. „уважајници“), *предупређивање контаката између сукобљених, покушаји мирења*.

Покушаји мирења могу имати усмену форму. Већ писмена форма указује на процедурални, процесно-формални карактер нормативног кохезирања. Мирење се „предаје у наручје“ правног поступка, и одиграва се накнадно, када је конфликтна ситуација постала очигледна и када се већ одиграла.⁶¹ Мирењем се настоје превладати расколи као стања личне нетрпељивости засноване на: предрасудама, предубеђењима, различитим светоназорима, лажним вестима или међусобним оценама о (не)квалитету сукобљених субјеката. Посебни нормативни институти друштвене кохезије који имају моћно управљачко дејство су *процедурални акти о напредовању*, као и они *о потреби задовољавања минималних радних напора* и прегнућа. За разлику од процеса мирења, који спада у дисциплински поступак, овде је реч о управној процедури. Понашање се мора ускладити са захтевима виших инстанци. Овде постоји захтев до неумољивости. Санкција задобија репресиван карактер: стављањем у изглед *остајања без посла, умањење пла-*

60) John Delamater, Daniel Myers, *Social psychology*, edition seventh, Wadsworth, 2011, стр. 279: “Members of groups with high cohesion care about belonging and want their group to perform well, so they use their influence to bring about coordination and consensus in the group.”

61) „Мирење или медијација (лат. *mediare* = посредовање) је сваки поступак, у којем странке настоје споразумно riješiti свој спор, односно постићи међусобно прихватљив споразум који је у складу с њиховим потребима и интересима, уз помоћ треће непристрасне особе (медијатора) који странкама помажу постићи нагодбу, без овласти да им наметну обвезујуће рјешење.“ (*Водич кроз мирење*, Народне новине, N°18/11, Загреб, 2011)

те, распоређење на ниже рангирано радно место, губљење статуса и привилегија... Деградација је објективизирана и стављена у изглед, па се на тај начин, бихејвиоралним приступом поновљених исправних односно очекиваних понашања, спроводи корекција и омогућава простор кохезивног деловања.

4. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Друштвена кохезија представља начин каналисања понашања и деловања појединца и друштвених група у сврху елиминације конфликта у оквиру друштвених система. Како би тако нешто било остварено било је потребно дефинисати палету социолошких, комуниколошких, и правних инструмената у циљу остварења управљачке политике која тежи постизању стабилности и самоодрживости система заснованог на функционалним везама. Понуђена је палета мера која представља иновативни допринос истраживачког захвата. У ове инструменте, или институције друштвене кохезије, спадају следећи облици друштвеног понашања и деловања: мњење, процене, вредносни искази, оцене, препоруке, похвале/покуде, награде, облици сугестивног понашања и деловања (враћање самопоуздања, бодрење, ширење подстицајног елана), слање порука преко посредника, добронамерни савети/подуке. У невербална средства кохезивне комуникације спадају: подстицање дружења у мањим групама (тзв. селектовање истомишљеника), предупредивање контаката између сукобљених, балансирано понашање и деловање између завађених кланова и група, изналажење компромисних решења, покушаји мирења. У институционализоване механизме правног нормирања спадају: мирење, поступци о напредовању, повреди радне дисциплине и слично... Све ове институције друштвене кохезије имају за циљ да предупреду сукобе, олакшају комуникацију и релаксирају односе у друштвеним организмима који теже стабилности, самоодрживости, напретку и развоју.

ЛИТЕРАТУРА

- Алешина Марина Владимировна, „Социальная сплоченность – концептуализация понятия“, *Вестник, СГТУ, Vol. 68, N° 4/2012, Саратов, 2012, стр. 216–221.*
- Бодрожич Ивана, Бодрожич Александар, „Политичко-правни аспекти ширења лажних вести“, *Српска политичка мисао, Vol. 61, N° 3/2018, Институт за политичке студије, Београд, 2018, стр. 247–260.*
- Бутуренко Светлана Алесеевна, „Солидаристская традиция в истории

- социологической теории – О. Конт, Э. Дюркгейм“, *Вестник Московского университета*, серия 18, № 4/2012, Социология и политология, Москва, 2012, стр. 86–92.
- Велики речник, Internet, <https://velikirecnik.com/2016/08/23/kohezivan/>.
- Група кохезија, Internet, https://sr.wikipedia.org/sr/Група_кохезија.
- Зимбардо Филип, Ляйппе Майкл, *Социално влијание*, „Питер“, Санкт-Петербург, 1999.
- Милашиновић Срђан, Кековић Зоран, „Превенција и разрешавање друштвених конфликта“, *Војно дело*, № 2/2008, Министарство одбране Републике Србије, 2008, стр. 9–28.
- Охотникова Марија Михайловна, *Социологија согласја*, Изд-во Тюменскогo државногo универзитета, Тюмень, 2000.
- САНУ, *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, књига 12, Институт за српскохрватски језик, Београд, 1984.
- САНУ, *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, књига 10, Институт за српскохрватски језик, Београд, 1978.
- САНУ, *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, књига 4, Институт за српскохрватски језик, Београд, 1966.
- Светлов Виктор Александрович, „Философско развој Маркса и Фейербах“, *Под знаменем марксизма*, № 1198, ЦК ВКП(б) Правда, Москва, 1935, стр. 42–62.
- Станковић Владан, „Институционализација социјалне контроле и њене злоупотребе“, *Српска политичка мисао*, Vol. 51, № 1/2016, Институт за политичке студије, Београд, 2016, стр. 111–130.
- Станковић Владан, „Српски идентитет, политичка култура и однос према институцијама“, у зборнику: *Идентитет, политичка култура, институције* (приредио: Владан Станковић), Институт за политичке студије, Београд, 2018, стр. 119–139.
- Станковић Владан, *Православно друштво*, Институт за политичке студије, Београд, 2014.
- Ярская-Смирнова Валентина Николаевна, „Социјална сплоченност – напуна теоретичке дискусије и перспективе социјалне политике“, *Журнал социологије и социјалне антропологије*, том 17, № 4/2014, Санкт-Петербург, 2014, стр. 41–61.
- Akoun André, Cornic Michel etc, *La Sociologie*, Centre d' Étude et de Promotion de la Lecture, Paris, 1970.
- Bergson Henry, *Les Deux Sources de la morale et de la religion*, IV, Félix Alcan, Paris, 1932.
- Bosanac Milan, Mandić Oleg, Petković Stanko, *Rječnik sociologije i socijalne psihologije*, Informator, Zagreb, 1977.
- Vidanović Ivan, *Rečnik socijalnog rada*, Beograd, 2006.
- Vodič kroz mirenje*, Narodne novine, №18/11, Zagreb, 2011.
- Vreg France, *Društveno komuniciranje*, Centar za informacije i publicitet,

- Zagreb, 1975.
- Grupa autora, *Hrvatska enciklopedija*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 2015.
- Delamater John, Myers Daniel, *Social psychology*, edition seventh, Wadsworth, 2011.
- Duverger Maurice, “Cohésion”, *La sociologie*, Centre d’Etude et de Promotion de la Lecture, Paris, 1970.
- Joseph Jonathan, *Social theory – conflict, cohesion and consent*, Edinburgh University Press, 2003.
- Zoll Rainer, “Le défi de la solidarité organique – Avons-nous besoin de nouvelles institutions pour préserver la cohésion sociale?”, *Sociologie et sociétés*, Volume 30, Issue 2, automne, Les Presses de l’Université de Montréal, 1998.
- Chan Joseph, To Ho-Pong, Chan Elaine, “Reconsidering Social Cohesion – Developing a Definition and Analytical Framework for Empirical Research”, *Social Indicators Research*, Volume 75, Issue 2, Springer, 2006, 273–302.
- Coser Lewis, *The Functions of Social Conflict*, Routledge, 1956.
- Kain Philip, *Marx and Modern Political Theory – From Hobbes to Contemporary Feminism*, Rowman & Littlefield, 1993.
- Lépineux François, “Stakeholder theory, society and social cohesion”, *Corporate Governance – The international journal of business in society*, Vol. 5 Issue 2, Emerald Group Publishing Limited, 2005, стр. 99–110.
- Levy-Bruhl Lucien, *The Philosophy of Auguste Comte*, Swan-Sonnenschein, London, 1903.
- Mann Michael, “The Social Cohesion of Liberal Democracy”, *American Sociological Review*, Vol. 35, No. 3/1970, American Sociological Association, Washington D.C, 1970, стр. 423–439
- Markowitz Fred, Bellair Paul, Liska Allen, Liu Jianhong, “Extending social disorganization theory – Modeling the relationships between”, *Criminology*, Vol. 39, N°2/2001, Criminal Justice Periodicals, SAGE Publications, 2001, стр. 293–320.
- Merton Robert, *O teorijskoj sociologiji*, Plato, Beograd, 1998.
- Moody James, White Douglas, “Structural Cohesion and Embeddedness – A Hierarchical Concept of Social Groups”, *American Sociological Review*, Vol. 68, No. 1/2003, American Sociological Association, Washington D.C, 2003, стр. 103–127.
- Morvan Danièle, *Dictionnaire culturel en langue française*, Sejer, Paris, 2005.
- Nedović, Slobodanka, „Delanje društveno“, *Sociološki leksikon* (priredili: Aljoša Mimica, Marija Bogdanović) Zavod za udžbenike, Beograd, 2007.
- Newman Ines, Ratcliffe Peter, *Promoting social cohesion – Implications for policy and evaluation*, Policy Press, 2011.
- Охотникова Мария Михайловна, *Социология согласия*, Изд-во Тюменско-

- го государственного университета, Тюмень, 2000.
- Parsons Talcott, *Talcott Parsons on Institutions and Social Evolution – Selected Writings*, University of Chicago Press, Chicago, 1985.
- Ranković Milan, „Solidarnost“, *Sociološki leksikon*, Savremena administracija, Beograd, 1982.
- Salas Minor Mora, *Cohesión social – balance conceptual y propuesta teórico metodológica*, Consejo Nacional de Evaluación de la Política de Desarrollo Social, Ciudad de México, 2015.
- Sociološki leksikon*, Savremena administracija, Beograd, 1982.
- Tomić Zorica, *Komunikacija i javnost*, Čigoja štampa, Beograd, 2007.
- Filloux Jean-Claude, „Durkheim i sociologija prava čovjeka“, u zborniku: *Émile Durkheim i suvremena sociologija*, Sociološko društvo Hrvatske, Zagreb, 1987, стр. 43–53.
- Flere Sergej, „Društvena kontrola“, *Sociološki leksikon*, Savremena administracija, Beograd, 1982.
- Habermas Jirgen, *Teorija komunikativnog delovanja*, Akademska knjiga, Novi Sad, 2017.
- Healy Mary, *Philosophical Perspectives on Social Cohesion – New Directions for Educational Policy*, A&C Black, 2013.
- Shaskolsky Sheleff Leon, *Social Cohesion and Legal Coercion – A Critique of Weber, Durkheim, and Marx*, Rodopi, 1997.
- Schachter Stenley, “Cohesion, social”, in: *International Encyclopedia of the Social Sciences* (ed. David Sills), Vol. 1–2, The Macmillan Company & The Free Press, New York/London, 1972, стр. 542–546.

Vladan Stankovic

SOCIETIES COHESION AND ITS INSTITUTIONS

Resume

Societies cohesion is a way of channeling the behavior and action of individuals and social groups in order to eliminate conflicts within social systems. In order to achieve this, it was necessary to define a range of: sociological, communication, and legal instruments in order to achieve a management policy that seeks to achieve stability and self-sustainability of a system based on functional relationships. A range of measures is offered, which represents an innovative contribution to the research project. These instruments, or institutions of societies cohesion, include the following forms of social behavior and social action: opinions, assessments, values, estimates, recommendations, praise/rewards, rewards, forms of suggestive behavior and social action (restoring self-esteem, boasting, expanding the stimulus) sending mes-

sages via intermediaries, good advice/instructions. Nonverbal means of cohesive communication include: encouraging socializing in smaller groups (so-called „selecting minded-ones“), preventing contacts between conflicting, balanced behaviors and acting between clandestine clans and groups, finding compromise solutions, attempts to reconcile. Institutionalized mechanisms of legal standardization include: conciliation, procedures for promotion, violation of working discipline and the like... All these societies cohesion institutions aim to prevent conflicts, facilitate communication and relax relationships in social organisms that strive for stability, self-sustainability, progress and development.

Keywords: societies cohesion, social relations, functionalism, communication, norms, institutionalization

---

* Овај рад је примљен 1. новембра 2018. године, а прихваћен на састанку Редакције 3. децембра 2018. године.